

Етичні виклики цифрової доби в контексті гуманітарних наук та їхній вплив на соціальні комунікації

Ян Ці¹, Березова Лідія Сергіївна², Олянич Валентина Володимирівна³

Опубліковано	Секція	УДК
09.05.2025	Соціальні науки	316.77

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15375820>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Цифрові технології істотно трансформують сучасні комунікативні процеси, відкриваючи нові можливості для взаємодії між індивідами, проте водночас актуалізують низку етичних викликів. Зокрема, цифрові платформи забезпечують оперативний обмін інформацією, сприяють формуванню нових форматів співпраці та соціалізації, однак при цьому створюють ризики щодо порушення особистої приватності. Однією з головних проблем є те, що особиста інформація стає доступною не лише для великих корпорацій і урядів, але й для зловмисників, які можуть використовувати її у своїх інтересах. Це ставить під загрозу право людей на конфіденційність, безпеку й контроль над власними даними, що є основоположними принципами прав людини в цифрову еру. Витоки персональних даних або їхнє несанкціоноване використання можуть мати серйозні наслідки – від фінансових втрат до порушення особистої безпеки. Іншою серйозною проблемою є поширення дезінформації та фейкових новин. Це явище не лише маніпулює громадською думкою, але й створює хибні уявлення про події, осіб чи процеси, що може призводити до соціальних конфліктів, політичної нестабільності й навіть міжнародних криз. Поширення фейків через соціальні мережі та новинні платформи є значною загрозою для демократичних процесів, оскільки спотворює реальність і заважає громадянам приймати обґрунтовані рішення. Крім того, алгоритми цифрових платформ, орієнтовані на посилення залученості користувачів, часто призводять до формування інформаційних бульбашок – середовищ, у яких індивіди отримують переважно ту інформацію, що узгоджується з їхніми попередніми переконаннями, сприяючи інформаційній ізоляції. Це може посилювати поляризацію суспільства, що призводить до розриву між різними групами, посилюючи конфлікти й непорозуміння. Кібербулінг і токсична поведінка в онлайн-просторі також стали невіддільною частиною цифрового середовища. Анонімність в Інтернеті дає змогу людям виявляти агресію й насильство, що може мати серйозні психологічні наслідки для постраждалих осіб. Це стосується депресії, тривожних розладів, зниження самооцінки та втрати соціальних зв'язків. Важливим аспектом є також вплив цифрових технологій на молодь. Часте використання соціальних мереж і гаджетів серед підлітків і молодих людей може призвести до серйозних психічних проблем, депресій, ізоляції та зниження рівня сформованості

¹ доктор релігієзнавства, викладач в школі ліберальної освіти, Гуанчжоуський коледж технології та бізнесу, Гуанчжоу, Китай, qiyangkay@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4435-0825>

² кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу, Державний торговельно-економічний університет, Україна, lidiiakiev@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-8382-7366>

³ доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії та суспільно-економічних дисциплін, Харківська гуманітарно-педагогічна академія, Україна, valentina.olyanich@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7880-6579>

соціальних навичок, оскільки особи все більше взаємодіють через екрани, а не в реальному житті.

Ключові слова: цифрові технології, етика, приватність, дезінформація, кібербулінг, соціальні мережі, штучний інтелект, інформаційна безпека, маніпуляція, цифрова грамотність.

Ethical Challenges of the Digital Age in the Context of Humanities and Their Impact on Social Communications

Annotation. Digital technologies are significantly transforming modern communication processes, opening up new opportunities for interaction between individuals, but at the same time raising a number of ethical challenges. In particular, digital platforms provide for the rapid exchange of information, facilitate the formation of new formats of cooperation and socialization, but at the same time pose risks of violation of personal privacy. One of the main problems is that personal information becomes available not only to large corporations and governments, but also to criminals who can use it to their advantage. This jeopardizes people's right to privacy, security and control over their own data, which are fundamental human rights principles in the digital era. Personal data leaks or unauthorized use can have serious consequences, ranging from financial losses to breaches of personal security. Another serious problem is the spread of disinformation and fake news. This phenomenon not only manipulates public opinion, but also creates false perceptions of events, individuals, or processes, which can lead to social conflicts, political instability, and even international crises. The spread of fake news through social media and news platforms is a significant threat to democratic processes, as it distorts reality and prevents citizens from making informed decisions. In addition, the algorithms of digital platforms focused on increasing user engagement often lead to the formation of information bubbles – environments in which individuals receive mostly information that aligns with their preconceived beliefs, contributing to information isolation. This can exacerbate the polarization of society, leading to a gap between different groups, increasing conflicts and misunderstandings. Cyberbullying and toxic behavior in the online space have also become an integral part of the digital environment. The anonymity of the Internet allows people to express aggression and violence, which can have serious psychological consequences for the victims. This includes depression, anxiety disorders, lowered self-esteem, and loss of social connections. Another important aspect is the impact of digital technologies on young people. The frequent use of social media and gadgets among adolescents and young adults can lead to serious mental health problems, depression, isolation, and reduced social skills as individuals increasingly interact through screens rather than in real life.

Keywords: digital technologies, ethics, privacy, disinformation, cyberbullying, social media, artificial intelligence, information security, manipulation, digital literacy.

Вступ

У сучасну цифрову епоху соціальні комунікації та інші сфери суспільного життя зазнають суттєвих трансформацій під впливом новітніх технологій. Проте ці зміни супроводжуються низкою етичних викликів, що вимагають глибокого наукового осмислення. Зокрема, актуальними є проблеми захисту конфіденційності персональних даних, маніпулятивного впливу соціальних медіа, а також наслідків упровадження

штучного інтелекту (далі – ШІ) для ринку праці. Ці технологічні явища можуть спричинити порушення права на приватність, поширення дезінформації, соціальну ізоляцію та посилення нерівності. У зв'язку з цим особливої ваги набуває потреба у формуванні етичних норм і стандартів, які б забезпечували баланс між технологічним розвитком і захистом фундаментальних прав людини. Актуальність дослідження зазначеної проблематики зумовлена необхідністю створення засад для відповідальної цифрової культури, що сприятиме гармонійному й безпечному розвитку суспільства в умовах стрімких техногенних змін.

Аналіз сучасних наукових досліджень засвідчує посилювану увагу вчених до етичних аспектів цифрових технологій, зокрема впливу штучного інтелекту, соціальних медіа та цифрових комунікацій на соціальну взаємодію. Зокрема, В. Вашкевич [1] зосереджується на етичних аспектах комунікації у віртуальному середовищі, підкреслюючи важливість регулювання цифрових комунікацій для забезпечення етичності й прозорості в онлайн-просторі. Автор звертає увагу на необхідність урахування соціальних змін, зумовлених швидким розвитком інформаційних технологій. Науковиця Ш. Зубофф (S. Zuboff) [2] у своїй книзі «The Age of Surveillance Capitalism» розглядає капіталізм спостереження, що базується на масовому зборі персональних даних, і етичні наслідки такого явища для сучасного суспільства. Дослідниця підкреслює, як ці технології змінюють взаємини між людиною та владою в умовах глобалізації та цифровізації. Культурну спадщину в умовах розвитку цифрової культури вивчає Т. Горбул [3], звертаючи увагу на те, як сучасні технології можуть змінити процеси збереження та популяризації культурних цінностей. Учений наголошує на необхідності пошуку етичних підходів до використання цифрових платформ для культурних практик. Зв'язок між використанням соціальних мереж і самотністю досліджували Л. Юсеф та співавтори (L. Youssef et al.) [4]. Потенційний вплив соціальних мереж на психіку й поведінку молоді аналізують В. Огоренко з колегами [5]. Теоретико-методологічні основи дослідження цифрової культури розглядають Вплив фейкових новин та дезінформації на молодь у цифрову епоху вивчає Б. Дхіман (B. Dhiman) акцентуючи на потребі розвитку критичного мислення й медіаграмотності [6]. Науковці Г. Рей (G. Ray), К. МакДермотт (C. McDermott), М. Ніко (M. Nicho) аналізують чинники, що сприяють поширенню кібербулінгу в соціальних мережах, та його впливу на молодь [7]. Вплив алгоритмів на поширення дезінформації та поляризацію суспільства досліджують Д. Калед (D. Caled) М. Сілва (M. Silva) [8]. Ч. Фукс (C. Fuchs) [9] вивчає цифрову етику, акцентуючи на важливості розвитку нових етичних норм, що виникають у процесі диджиталізації, і на проблемах, пов'язаних з ефективним використанням цифрових технологій у соціальних, економічних і культурних сферах. Дослідники Ф. Добрик (F. Dobrick), Й. Фішер (J. Fischer), Л. Хаген (L. Hagen) [10] у своїй роботі аналізують етичні питання, що постають в часи медіатизації та цифровізації, звертаючи увагу на важливість розробки етичних норм для соціальних наук у нову еру технологічних змін. М. Кастельс (M. Castells) [11] у своєму дослідженні розглядає підйом мережевого суспільства і його етичні наслідки для сучасної культури та соціальних процесів, підкреслюючи важливість інформаційних технологій для змін у соціальних і політичних структурах.

Проте, попри увагу до цієї теми, залишаються нерозв'язаними кілька важливих питань, які потребують додаткових досліджень і глибшого аналізу. Одним із таких питань є ефективність наявних етичних стандартів у контексті швидко змінюваного цифрового середовища, а також їхня здатність адаптуватися до нових викликів, зокрема пов'язаних із захистом приватності та боротьбою з дезінформацією. Крім того, залишається відкритим питання регулювання технологічних інновацій таким чином, щоб вони не порушували основоположні права людини й не сприяли соціальній поляризації.

Мета статті полягає в дослідженні етичних викликів цифрової доби в контексті соціальних комунікацій, аналізі їхнього впливу на суспільство та окресленні можливих підходів до формування етичних норм щодо використання сучасних технологій.

Завдання статті:

- 1) проаналізувати основні етичні проблеми, пов'язані з використанням цифрових технологій у соціальних комунікаціях;
- 2) вивчити вплив технологій, таких як штучний інтелект і соціальні мережі, на суспільні відносини та індивідуальну приватність;
- 3) оцінити роль етики у формуванні політик та нормативів, що регулюють цифрову комунікацію й використання інформаційних технологій;
- 4) розробити рекомендації для забезпечення етичного використання цифрових технологій у різних сферах суспільного життя.

Матеріали та методи

Для досягнення поставленої мети в дослідженні застосовано комплекс взаємопов'язаних наукових методів. Зокрема, критичний аналіз наукової літератури дав змогу здійснити теоретичне осмислення проблеми, виявити основні підходи до її розв'язання та окреслити науковий контекст дослідження. З метою впорядкування, узагальнення та наочного представлення інформації було використано табличний метод, що забезпечив систематизацію основних положень у зручній для інтерпретації формі. Метод наукового абстрагування сприяв формулюванню узагальнених висновків, що стали підґрунтям для розроблення концептуальних положень щодо етичних аспектів функціонування цифрових технологій у сфері соціальних комунікацій.

Результати

Етичні засади в цифровому середовищі становлять невіддільний компонент розвитку сучасних форм комунікації та технологічно опосередкованої взаємодії між індивідами. Йдеться про систему моральних принципів, що регулюють поведінку користувачів і розробників цифрових платформ, а також визначають суспільне ставлення до технологій з огляду на їхній вплив на індивідуальні й колективні форми поведінки. Етика в цифровому середовищі охоплює широкий спектр морально-правових орієнтирів, зокрема принципи честі, справедливості, відповідальності, поваги до приватності та конфіденційності. У контексті швидкої цифровізації суспільства ці засади відіграють важливу роль у забезпеченні гармонійного співіснування технологічного прогресу й фундаментальних прав людини. В умовах трансформації способів комунікації, праці та соціальної взаємодії етичні норми є засобом регулювання поведінки як користувачів, так і розробників цифрових рішень. Окрім того, цифрова етика охоплює питання відповідальності за створення, поширення та застосування технологій, а також справедливого доступу до інформаційних ресурсів і цифрових можливостей, що особливо актуально в умовах посилення соціальної нерівності в цифрову епоху.

Основні етичні принципи, що регулюють сферу цифрових комунікацій, охоплюють повагу до приватності користувачів, забезпечення прозорості функціонування цифрових платформ, а також захист від дискримінаційних практик і маніпулятивного впливу. Приватність є важливою етичною категорією цифрового середовища, що передбачає право користувача на контроль за власними персональними даними, зокрема щодо їх збирання, оброблення та передавання. Принцип прозорості передбачає обов'язкове інформування користувачів про політику використання даних і алгоритмічні механізми, що визначають цифрову взаємодію. Інклюзивність і недискримінація гарантують рівний доступ усіх користувачів до цифрових ресурсів,

виключаючи будь-які форми упередженості або необґрунтованих переваг. На окрему увагу заслуговують етичні засади, що стосуються достовірності й чесності інформації в цифровому просторі, особливо з огляду на поширення фейкових повідомлень і дезінформації, які становлять загрозу для суспільного дискурсу та довіри в комунікаційному середовищі [1, с. 13].

Етичні виклики в контексті технологій та соціальних медіа з'являються через низку нових проблем, зумовлених використанням цих платформ. Одним із найбільших викликів є питання конфіденційності й захисту особистих даних користувачів, оскільки багато платформ збирають та аналізують величезні обсяги інформації, що створює ризики її неправомірного використання або шахрайства. Значну етичну загрозу становить також можливість маніпулювання громадською думкою через цифрові інструменти. Зокрема, поширення фейкової інформації та дезінформації в соціальних мережах може мати деструктивний вплив на суспільні процеси, спричиняючи політичну дестабілізацію й порушення прав людини. Окрему увагу привертають етичні аспекти, пов'язані з використанням ШІ, зокрема непрозорість алгоритмів і потенційна алгоритмічна упередженість, які знижують рівень довіри до цифрових систем. Крім того, етичні міркування охоплюють вплив соціальних медіа на психологічне благополуччя користувачів, зокрема ризики формування залежності, виникнення тривожних станів і депресивних проявів унаслідок неконтрольованої взаємодії з цифровим середовищем.

Ураховуючи складність сучасних цифрових технологій, важливою проблемою є етичні виклики, пов'язані з використанням алгоритмів і штучного інтелекту. Алгоритми, що визначають контент новинних стрічок і рекомендацій на цифрових платформах, здатні суттєво впливати на суспільні настрої та поведінку користувачів. Проте ці системи часто не мають достатньої прозорості й важко піддаються контролю. Проблеми виникають, коли алгоритми містять упередження або приховують значущу інформацію, що ставить під загрозу не лише право користувачів на доступ до об'єктивної інформації, а й ефективність цифрових комунікацій загалом. Розв'язання цих етичних проблем потребує комплексного підходу, який передбачає розробку нових стандартів для забезпечення прозорості та справедливості в алгоритмічних системах, а також належного контролю за їхнім впливом на індивідуальні права та свободи.

Крім того, в контексті цифрових комунікацій важливо розглянути й питання, що стосуються етики у сфері бізнесу та інтересів корпорацій. Багато компаній використовують персональні дані своїх користувачів для комерційних цілей, що викликає серйозні етичні суперечки щодо прав користувачів на приватність і контроль над своїми даними. Крім того, постійно посилювана залежність від даних і цифрових платформ зумовлює нові етичні проблеми, зокрема пов'язані з комерціалізацією особистої інформації. Це ставить під загрозу конфіденційність користувачів і вимагає розроблення нових нормативно-правових актів і стандартів, які б забезпечили належний захист персональних даних та прав користувачів в умовах цифрового середовища [2, с. 605].

Цифрові технології істотно трансформували способи комунікації, надаючи нові можливості для взаємодії між людьми. Інтернет, соціальні мережі, мобільні платформи та інші цифрові інструменти забезпечують миттєвий обмін інформацією на глобальному рівні. Однак, попри численні переваги, використання цифрових технологій породжує суттєві етичні проблеми, що охоплюють різні аспекти соціальних комунікацій. Ці технології мають значні наслідки, що вимагають детального етичного аналізу. Зокрема, витоки даних, неправомірне використання особистої інформації з комерційною метою та таргетована реклама, що базується на особистих уподобаннях користувачів, становлять серйозні виклики для етики в цифровому середовищі.

Одна з основних етичних проблем, пов'язаних із використанням цифрових технологій у соціальних комунікаціях, полягає в поширенні дезінформації та фейкових

новин. Соціальні мережі є основним джерелом інформації для багатьох людей, але водночас вони стали майданчиком для поширення неправдивих відомостей. Це стосується не лише політичних новин, а й інших сфер, таких як охорона здоров'я, наука й культура. Часто користувачі сприймають інформацію, яка швидко поширюється в інтернеті, за правду, не перевіряючи її джерела, що сприяє утворенню інформаційних «бульбашок», де люди отримують лише підтвердження своїх поглядів. Така ситуація може сприяти загостренню поляризації в суспільстві та послабленню здатності користувачів до критичного осмислення інформації. Фальшиві новини й маніпуляції через соціальні мережі часто використовуються для політичних цілей або задля збільшення переглядів і доходів від реклами, що підриває довіру до медіа й створює ризики, особливо в умовах виборчих кампаній, коли дезінформація може вплинути на результати голосування.

Ще однією суттєвою етичною проблемою є токсична поведінка й кібербулінг. Анонімність, яку надають цифрові технології, може призводити до агресії та зловживань. Люди, перебуваючи в мережі, часто не відчувають відповідальності за свої слова та дії, адже вони не бачать безпосередньо наслідків своїх вчинків для інших людей. Кібербулінг, цькування в Інтернеті й ненависть, що поширюється в онлайн-просторі, є серйозною проблемою для багатьох користувачів, особливо для молоді. Агресія в інтернеті може зумовлювати довгострокові психологічні наслідки для жертв, зокрема депресію, низьку самооцінку чи суїцидальні думки. Відсутність можливості спостерігати за реакцією іншої людини може призводити до зниження рівня відповідальності в поведінці, а іноді й до виявів жорстокості.

Етичні проблеми виникають також через вплив цифрових технологій на соціальну взаємодію. Соціальні медіа значно змінили способи, за допомогою яких люди спілкуються, однак цей процес не завжди має позитивний характер. Спостерігається тенденція до зниження глибини комунікації, коли цифрові платформи замінюють особисті зустрічі або інші форми взаємодії. Це може призводити до соціальної ізоляції, коли людина, попри активне використання соціальних мереж, відчуває себе самотньою. Крім того, соціальні медіа часто створюють ілюзію справжнього спілкування, тоді як взаємодія є поверховою і не здатна задовольнити потреби в емоційній підтримці. В онлайн-комунікації люди нерідко демонструють лише свої кращі риси або створюють ідеалізовані образи, що не відповідають реальності, що, відповідно, знижує рівень справжнього соціального контакту [4].

Однією з серйозних етичних проблем є маніпулювання громадською думкою через алгоритми цифрових платформ. Це спричиняє ефект «пошукової бульбашки», коли користувачі отримують лише ту інформацію, яка відповідає їхнім інтересам і переконанням, а нові чи протилежні ідеї блокуються. Як результат, люди потрапляють у замкнене коло односторонньої інформації, що обмежує їхній світогляд і сприяє поляризації суспільства. Технології маніпулювання інформацією також використовуються для впливу на політичні процеси, зокрема, коли платформи адаптують новини та рекламні матеріали таким чином, щоб впливати на емоції та настрої виборців.

Важливим етичним питанням є також вплив цифрових технологій на молодь. Посилене використання соціальних медіа серед молодших поколінь має значний вплив на їхнє психічне здоров'я та розвиток соціальних навичок. Діти та підлітки, які активно користуються цифровими платформами, часто стикаються з проблемами самовизначення, соціального порівняння та проблемами з самооцінкою. Психологічні дослідження показують, що підлітки, які витрачають багато часу на соціальні мережі, можуть страждати від високих рівнів стресу, депресії й тривожності [5, с. 1].

Безумовно, важливими етичними проблемами є питання регулювання цифрових платформ і відповідальності за контент, що поширюється через них. Оскільки ці платформи дозволяють будь-кому публікувати матеріали, існує проблема з

визначенням, який контент є шкідливим чи неприязним. Етичні питання виникають також у контексті цензури, коли деякі платформи можуть блокувати або обмежувати доступ до контенту на основі суб'єктивних критеріїв. Водночас недостатнє регулювання дозволяє поширювати екстремістські ідеї, матеріали, пов'язані з насильством, расизмом та іншими небезпеками, що також порушує питання щодо етики в управлінні цифровими ресурсами. Етичні проблеми, пов'язані з використанням цифрових технологій у соціальних комунікаціях, представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Етичні проблеми, пов'язані з використанням цифрових технологій у соціальних комунікаціях

Етична проблема	Опис	Потенційні наслідки
Приватність та захист персональних даних	Використання особистих даних без дозволу користувачів для комерційних або політичних цілей.	Порушення прав людини, витоки даних, маніпуляція поведінкою.
Дезінформація та фейки	Поширення неправдивої або маніпулятивної інформації через соціальні мережі.	Поляризація суспільства, зміна політичних результатів, дестабілізація.
Кібербулінг та токсична поведінка	Агресія та образи в онлайн-просторі, анонімність в інтернеті.	Психологічні проблеми у жертв, соціальна ізоляція.
Поляризація через алгоритми	Алгоритми, що персоналізують контент, створюють інформаційні «бульбашки».	Зниження здатності до критичного мислення, загострення соціальних конфліктів.
Вплив на молодь	Зростання використання соцмереж серед молодих людей і їхнє психічне здоров'я.	Депресія, тривожність, низька самооцінка.

Джерело: створено авторами на основі [6–8]

Роль етики у формуванні політик та нормативів, що регулюють цифрову комунікацію та використання інформаційних технологій, є надзвичайно важливою, оскільки саме етичні принципи визначають межі дозволеного у використанні новітніх технологій. Сучасні цифрові інструменти, такі як соціальні мережі, мобільні платформи, ШІ та великі дані, створюють нові можливості для розвитку економіки, соціальних відносин і культури, однак водночас зумовлюють і численні етичні проблеми. Відповідно, формування політик і нормативів, що регулюють ці технології, не може обмежуватися лише технічними аспектами. Вони повинні враховувати етичні принципи, які визначають, як ці технології повинні використовуватися в інтересах людини й суспільства. Етика цифрової комунікації передбачає відповідальність за використання технологій, поважання прав і свобод користувачів, а також забезпечення справедливості та прозорості. У цьому контексті етичні принципи становлять фундамент міжнародних і національних нормативно-правових актів, які регулюють правила й стандарти використання цифрових технологій. Питання приватності, захисту персональних даних, інформаційних маніпуляцій, етики ШІ та соціальної відповідальності технологічних

компаній суттєво впливають на формування відповідної нормативної бази. Одним із важливих аспектів є захист приватності користувачів у цифровому середовищі. Використання особистих даних без відома або згоди користувачів є одним із найбільших етичних викликів. Ураховуючи, що цифрові платформи збирають величезні обсяги особистої інформації, зокрема через соціальні мережі, пошукові системи й різні онлайн-сервіси, виникає питання, як регулювати використання цих даних. Однією з основних норм, що має бути закріплена в нормативно-правових актах, є зобов'язання компаній та організацій інформувати користувачів про збирання, обробку та використання їхніх персональних даних, а також забезпечити отримання усвідомленої згоди на такі дії.

Великі технологічні компанії, які володіють платформами для цифрової комунікації, повинні враховувати етичні стандарти у своїй діяльності. Йдеться про відповідальність за вміст, який користувачі публікують на платформах, а також про захист від маніпуляцій, дискримінації та зловживань. Оскільки соціальні мережі та онлайн-платформи активно використовують алгоритмічні системи, які визначають інформаційний простір користувачів, постає необхідність етичного регулювання таких алгоритмів. Політики, що регламентують функціонування цифрових платформ, мають забезпечувати збалансований підхід між гарантуванням свободи слова та захистом користувачів від шкідливого контенту, інформаційних маніпуляцій і проявів дискримінації.

Вплив цифрових технологій на культурологію, соціологію, філософію та інші гуманітарні дисципліни проявляється в значних змінах, які відбуваються в уявленнях про культуру, соціальні процеси та філософські концепції в умовах цифрової ери. В культурології, наприклад, цифрові технології сприяли формуванню нових типів культури, зокрема цифрової, що характеризується швидким поширенням інформації через інтернет, зміною способів комунікації та взаємодії людей у глобальному середовищі. Це зумовлює нові виклики для вивчення культурних процесів, оскільки багато аспектів культури, таких як авторські права, власність на інформацію, створення та споживання контенту, значно змінилися під впливом цифрових технологій. У соціології зміни стосуються розуміння соціальних структур і процесів в умовах цифровізації. Зокрема, важливим є питання про те, як цифрові технології формують нові форми соціальних взаємодій, як змінюється соціальна мобільність, доступ до інформації та ресурси, а також як технології сприяють або ускладнюють процеси соціалізації. У філософії цифрові технології викликають нові питання щодо природи реальності, ідентичності та самосвідомості в контексті онлайн-середовища. Науковці досліджують етичні та метафізичні аспекти цифрової ери, зокрема питання про те, як зміна інформаційного середовища впливає на людське сприйняття й мислення [11, с. 80].

Гуманітарні науки активно реагують на етичні виклики цифрового середовища через розвиток нових напрямів досліджень, які фокусуються на розв'язанні проблем, що виникають унаслідок використання цифрових технологій. Одним з основних аспектів є розвиток цифрової етики, яка досліджує моральні питання, пов'язані з використанням новітніх технологій, таких як ШІ, біометричні дані, персональна інформація, а також права й свободи в цифровому просторі. Поширення фейкових новин, маніпуляція інформацією, захист приватності й конфіденційності даних стали важливими темами для вивчення в межах соціології, філософії та культурології. Дослідження також зосереджуються на тому, як цифрові технології змінюють суспільні цінності, етичні норми та моральні орієнтири в новому контексті.

Роль гуманітарних наук у формуванні етичних стандартів для використання цифрових технологій полягає в тому, щоб створювати теоретичні й практичні основи для етичного використання технологій, ураховуючи моральні, соціальні та культурні аспекти. Гуманітарні науки відіграють провідну роль у формуванні меж допустимого в цифровому середовищі, зокрема щодо збору та використання персональних даних,

захисту приватності й особливостей взаємодії між людиною й технологією. Вони сприяють розробленню етичних засад, які мають бути інтегровані в процес створення нових технологій, забезпечуючи їх спрямування на благо людини та суспільства. Крім того, гуманітарні науки дають змогу аналізувати соціальні наслідки цифрової трансформації та забезпечувати баланс між технічним прогресом і його впливом на соціокультурну сферу. Це передбачає вироблення етичних норм використання технологій у таких галузях, як медіа, реклама, політика та бізнес.

Психологічні та соціальні наслідки етичних викликів для індивідів і суспільства стають усе більш актуальними в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій. З одного боку, соціальні мережі відкривають нові можливості для самовираження, встановлення соціальних зв'язків і створення спільнот, що позитивно впливає на психологічне благополуччя. Проте, з іншого боку, цифрове середовище спричиняє низку ризиків: зростання рівня тривожності, депресивних станів і почуття відчуження, зумовлених постійним порівнюванням себе з іншими, впливом маніпулятивної інформації та тиском стереотипів і соціальних норм. Додаткову психологічну напругу формує загроза втрати приватності, яка виникає через непрозорість механізмів збирання й використання особистих даних. У соціальному вимірі етичні виклики цифровізації можуть спричинити фрагментацію суспільства, посилення нерівності в доступі до технологій, що впливає на соціальну мобільність і рівність можливостей. Цифрові технології трансформують міжособистісні комунікації: спілкування стає швидшим, проте часто втрачає глибину, що призводить до зниження рівня емпатії й зростання емоційної ізоляції.

Для громад і суспільства загалом цифрові платформи є інструментом консолідації, інформаційного обміну та мобілізації соціальних ініціатив. Водночас вони створюють передумови для маніпулювання громадською думкою, поширення дезінформації й фейкових повідомлень, що потенційно дестабілізує політичні процеси та підриває довіру до інституцій. Державні органи, відповідно, опиняються перед необхідністю адаптації управлінських практик до цифрової реальності, розроблення ефективних механізмів регулювання та забезпечення захисту громадянських прав у межах цифрової економіки [12].

Етика ШІ є важливою складовою, яку необхідно враховувати під час формування нормативно-правових актів, що регулюють цифрову комунікацію. ШІ має потенціал не лише автоматизувати численні процеси, а й приймати рішення, що прямо впливають на життя та права людей. Його використання для обробки великих обсягів даних може слугувати як конструктивним цілям, так і створювати ризики маніпуляцій або втручання в особистий простір. У зв'язку з цим виникає потреба в розробці етичних норм, які б гарантували використання ШІ на користь суспільства – без дискримінації та порушення прав людини. Це потребує встановлення чітких стандартів щодо розробки й застосування систем ШІ, зокрема в частині прозорості алгоритмів ухвалення рішень і визначення відповідальності за їх використання.

Проблеми етики й прав людини також є важливими при формуванні політик щодо соціальних мереж і цифрових платформ. Наприклад, питання, пов'язані з маніпуляціями й дезінформацією, стали значним викликом для демократичних процесів в багатьох країнах. Інтернет-маніпуляції, такі як фальшиві новини або створення фальшивих акаунтів для впливу на громадську думку, можуть мати серйозні наслідки для політичних процесів. Відповідно, етичні норми повинні визначати, як протидіяти таким явищам, забезпечуючи при цьому свободу вираження думок і відсутність надмірної цензури. Одним з основних завдань етики у формуванні нормативних актів є забезпечення справедливості та рівності в доступі до цифрових технологій. Технологічний прогрес не завжди супроводжується рівним доступом до нових можливостей. В умовах цифрового розриву, коли деякі групи населення можуть не мати

доступу до технологій або інтернету, важливо включити етичні принципи справедливості у політики, що стосуються доступу до інформаційних технологій. Це передбачає забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, зокрема у сферах освіти, зайнятості та охорони здоров'я. Таким чином, етика відіграє важливу роль у формуванні політик і нормативів, які регулюють цифрову комунікацію та використання інформаційних технологій. Технології ШІ, соціальні мережі та інші цифрові платформи змінюють способи взаємодії між людьми й суспільством, але водночас вони створюють нові етичні виклики, які потребують ретельного регулювання. Запровадження ефективних політик, що враховують етичні принципи, є необхідною умовою для забезпечення безпеки, справедливості та рівності в цифровому середовищі [13].

Для того, щоб забезпечити етичне використання цифрових технологій у різних сферах суспільного життя, необхідно розробити чіткі рекомендації, які допоможуть зберегти баланс між технологічним прогресом і етичними принципами.

По-перше, необхідно забезпечити прозорість і підзвітність алгоритмів, які використовуються у цифрових платформах та ШІ. Алгоритми, що приймають рішення, повинні бути зрозумілими для користувачів і контролюватися державними органами. Це дозволить уникнути маніпуляцій і дискримінації, а також забезпечить довіру до технологій. Окремо варто акцентувати на етиці використання великих даних. Усі компанії та організації повинні дотримуватися чітких норм щодо збору, обробки й зберігання особистої інформації, зокрема, забезпечуючи право користувачів на доступ до своїх даних і право на забуття [14, с. 220].

По-друге, необхідно розвивати цифрову грамотність серед населення. Це стосується не лише технічних навичок, а й етичних аспектів використання цифрових технологій. Люди повинні розуміти, як їхні дані використовуються, як захистити свою приватність, а також як не піддаватися маніпуляціям в цифровому середовищі. Освітні програми повинні включати курси з етики цифрових технологій, що дозволить сформувати відповідальне ставлення до використання інтернету і соціальних мереж.

По-третє, для забезпечення етичного використання цифрових технологій важливим є створення й запровадження міжнародних стандартів і норм. Оскільки цифрові технології не мають кордонів, необхідно розробити єдині міжнародні етичні стандарти, які дозволяють регулювати використання технологій у різних країнах і забезпечувати захист прав людини на глобальному рівні. Наприклад, необхідно впровадити міжнародні правила щодо обробки даних, боротьби з кіберзлочинністю та дезінформацією.

Крім того, важливо враховувати соціальні та культурні особливості при застосуванні цифрових технологій. Усі рішення повинні бути орієнтовані на збереження різноманіття культур і мов, а також забезпечення рівних можливостей для всіх верств населення. Це передбачає не тільки забезпечення доступу до технологій, а й створення умов для розвитку цифрових технологій, орієнтуючись на потреби різних соціальних груп [15].

Загалом, для забезпечення етичного використання цифрових технологій у суспільному житті необхідно дотримуватися принципів прозорості, відповідальності, рівності та захисту прав людини. Це потребує активної участі як державних органів, так і приватних компаній, а також міжнародних організацій, що мають спільну мету – створити цифрове середовище, яке б служило на користь суспільству.

Рекомендації для забезпечення етичного використання цифрових технологій

Сфера використання цифрових технологій	Рекомендації	Очікувані результати
Прозорість і підзвітність алгоритмів	Розробка відкритих стандартів для алгоритмів ШІ та цифрових платформ.	Підвищення довіри до технологій, запобігання маніпуляціям і дискримінації.
Захист персональних даних	Створення чітких політик щодо збирання, обробки та зберігання даних, дотримання права на забуття.	Захист приватності, зменшення ризиків втрати даних.
Цифрова грамотність населення	Інтеграція етичних аспектів використання цифрових технологій в освітні програми.	Збільшення обізнаності та відповідальності користувачів в онлайн-середовищі.
Міжнародні стандарти та норми	Розробка єдиних міжнародних етичних стандартів для використання цифрових технологій.	Створення глобального правового поля для етичного використання цифрових технологій.
Рівність доступу до технологій	Забезпечення рівного доступу до цифрових технологій для всіх соціальних груп.	Зменшення цифрового розриву, покращення доступу до інформації та технологій.
Вплив на соціальні й культурні аспекти	Урахування культурних та соціальних особливостей при розробці технологій.	Забезпечення поваги до різноманіття, створення інклюзивного середовища.

Джерело: власна розробка авторів

Прозорість алгоритмів та підзвітність платформ сприятимуть зміцненню довіри до цих технологій і допоможуть уникнути маніпуляцій та дискримінації. Це, відповідно, дозволить створити більш справедливе й етичне цифрове середовище.

Щодо захисту персональних даних, то розроблення чітких політик із їхньої обробки та зберігання дозволить знизити ризики втрати даних і забезпечить належний рівень приватності користувачів. Такі кроки важливі для зміцнення довіри громадськості до цифрових платформ і запобігання потенційним загрозам для приватності в онлайн-просторі.

Цифрова грамотність населення є важливим аспектом для підвищення відповідальності користувачів. Інтеграція етичних аспектів в освітні програми допоможе сформуванню усвідомлену аудиторію, яка розуміє важливість безпечного й відповідального використання цифрових технологій. Це також посилить захист від онлайн-небезпек і маніпуляцій.

У розрізі міжнародних стандартів і норм розроблення єдиних етичних принципів дозволить створити глобальне правове поле, яке забезпечить узгодженість та відповідальність між різними країнами в питаннях цифрової етики. Це має значення для забезпечення справедливості в міжнародному використанні технологій.

Забезпечення рівного доступу до цифрових технологій є важливим етапом у зменшенні цифрового розриву, що сприятиме покращенню доступу до інформації та технологій для різних соціальних груп, незалежно від їхніх ресурсів чи географічного розташування.

Нарешті, урахування соціальних та культурних особливостей при розробленні технологій дозволить забезпечити інклюзивне середовище, де поважатиметься різноманіття. Цифрові технології мають значний вплив на формування громадської думки, зокрема щодо жінок у контексті воєнних дій. Часто саме через медіа поширюються стереотипи, які зводять жінок або до ролі жертв, або до пасивних учасниць. Такий підхід ігнорує активну участь жінок у бойових діях, наданні гуманітарної допомоги, відбудові та інших важливих сферах [16, с. 2]. Інклюзивне цифрове середовище спрямоване на те, щоб технології служили всім користувачам, незалежно від їхніх особливостей чи соціального становища.

Таким чином, реалізація зазначених рекомендацій створить більш етичний, рівноправний і безпечний цифровий простір, що сприятиме розвитку сучасного суспільства.

Висновки

Цифрові технології, без сумніву, змінили комунікацію в суспільстві, створивши нові можливості для взаємодії, але разом із цими перевагами з'являються й значні етичні проблеми, які потребують серйозного розгляду. Порушення приватності, поширення дезінформації, кібербулінг, токсична поведінка в Інтернеті, а також маніпулювання громадською думкою через алгоритми – це лише деякі з численних етичних викликів, з якими стикається сучасне цифрове суспільство.

Ці проблеми взаємодіють між собою, посилюючи негативні наслідки для суспільства. Наприклад, порушення приватності через безконтрольне використання персональних даних може призвести до маніпуляцій і навіть загроз для політичних процесів, а поширення дезінформації через соціальні мережі – до поляризації суспільства й зниження рівня довіри до інститутів.

Не менш важливим є питання впливу цифрових технологій на молодь, оскільки вони можуть як сприяти психічному здоров'ю та розвитку соціальних навичок, так і негативно впливати на неї. Це створює нові можливості для освітніх і соціальних програм, спрямованих на підвищення рівня цифрової грамотності та формування етичної свідомості.

Для подолання цих проблем необхідно розробляти комплексні політики, що враховуватимуть етичні стандарти та захищатимуть інтереси громадян. Регулювання цифрових платформ має бути збалансованим, забезпечуючи не лише свободу слова, але й захист від маніпуляцій і дезінформації.

Перспективи подальших розвідок повинні стосуватися вдосконалення етичних принципів у цифрових комунікаціях, захисту приватності й персональних даних, розробки більш чітких і справедливих нормативів для цифрових платформ і сприяння розвитку цифрової грамотності в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Вашкевич В. М. Етичні аспекти комунікації у віртуальному середовищі: проблеми та підходи до регулювання. *Комунікаційний простір постінформаційного суспільства: проблеми та перспективи*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 30 травня 2023 року). Вінниця, 2023. С. 12–14. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/45416?show=full&locale-attribute=en> (дата звернення: 20.03.2025).

2. Zuboff S. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: Public Affairs, 2019. 704 p.

3. Горбул Т. О. Культурна спадщина в умовах розвитку сучасної цифрової культури. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Напрям «Культурологія»*. 2022. № 43. С. 57–58. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi43.580>
4. Youssef L., Hallit R., Kheir N. *et al.* Social media use disorder and loneliness: any association between the two? Results of a cross-sectional study among Lebanese adults. *BMC Psychol.* 2020. Vol. 8. №56. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40359-020-00421-5>
5. Огоренко В., Тимофєєв Р., Гарібова Л., Крамарчук Д., Шорніков А. Використання соціальних мереж підлітками: потенційний вплив на психіку і поведінку. *PMGP.* 2024. Vol. 9. №2. DOI: [10.26766/PMGP.V9I2.473](https://doi.org/10.26766/PMGP.V9I2.473)
6. Dhiman B. The Rise and Impact of Misinformation and Fake News on Digital Youth: A Critical Review. 2023. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4438362 (date of access: 20.03.2025).
7. Ray G., McDermott C. D., Nicho M. Cyberbullying on Social Media: Definitions, Prevalence, and Impact Challenges. *Journal of Cybersecurity.* 2024. Vol. 10. №1. DOI: <https://doi.org/10.1093/cybsec/tyae026>
8. Caled D., Silva M. J. Digital media and misinformation: An outlook on multidisciplinary strategies against manipulation. *J Comput Soc Sc.* 2022. №5. P. 123–159. DOI: <https://doi.org/10.1007/s42001-021-00118-8>
9. Fuchs C. *Digital Ethics.* London: Routledge, 2021. 306 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003279488>
10. Dobrick F. M., Fischer J., Hagen L. M. *Research Ethics in the Digital Age: Ethics for the Social Sciences and Humanities in Times of Mediatization and Digitization.* Wiesbaden: Springer Vieweg, 2018. 258 p.. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-658-12909-5>
11. Castells M. *The Rise of the Network Society.* Oxford: Wiley-Blackwell, 2020. 568 p. DOI: [10.1002/9781444319514](https://doi.org/10.1002/9781444319514)
12. Beever J., McDaniel R., Stanlick N. *Understanding Digital Ethics: Cases and Contexts.* London: Routledge, 2019. 320 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315282138>
13. Helbing D., *Societal, Economic, Ethical and Legal Challenges of the Digital Revolution: From Big Data to Deep Learning, Artificial Intelligence, and Manipulative Technologies.* 2015. URL: <https://ssrn.com/abstract=2594352> (date of access: 20.03.2025).
14. Fuchs C. *Digital Labor and Karl Marx.* New York: Routledge, 2019. 246 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781351153873>
15. Pastor-Escuredo D., Treleaven P., Vinuesa R. Towards an Ethical Framework in the Complex Digital Era. *AI.* 2022. Vol. 3. №4. P. 961–974. DOI: <https://doi.org/10.3390/ai3040057>
16. Кузьмінець Н, Стрілюк О., Павленко Л. Жінки і війна: історія висвітлення (в наукових працях, мистецтві, медіа). *Вісник науки та освіти.* 2024. № 12 (30). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12\(30\)-1531-1547](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12(30)-1531-1547)